

Uddrag fra Bogen Jyske byer og deres mænd. Bind IX a - Nationalforlaget 1918.

Vivild byhistorie fortalt af: Rasmus Nielsen

BEBYGGELSE OG JORDBUNDSFORHOLD

Dersom man fra Udløbet af Randers Fjord, ved Udbyhøj følger Kysten Syd paa, ca. 15 km., møder man der et vældigt Engdrag. Syd paa ned over Djursland breder det sig, for derefter ved en jævn Krumning mod Vest at gaa over i Grund Fjord, som gaar i et med Randers Fjord, hvor denne indsnævrer sig til det smalle Sejlløb, 10 km. fra Randers.

Nord og Vest for dette Engdrag hæver Rougsø Herred sig som en Ø, medens det flade Land sender flere af sine grønne Arme Syd og Øst paa ind over Djursland.

Her ved en af disse Arme, 5 km. fra Kattegat, ligger Vivild paa en lille bølgeformet Halvø, omsluttet af grønne Enge.

Hvad enten man forlader Byen mod Vest ad den 9 km. lange Vej til den nuværende Stationsby Allingaabro, eller mod Syd om ad Nielstrup og Gjesing til Auning, eller man en Sommerdag kører mod Nord ned til den dejlige Hevringholm Strand, overalt ser vi det flade Land ligge for os, snart ganske smalt, snart udbredt til brede Flader.

Kuplet og bølgeformet hæver Halvøen sig op til en 30 m. over Havet nordvest for Byen; men sænker sig herfra jævnt ned over Vivild mod Nielstrup Mølle, som kun ligger 9 m. over Havet.

Fra denne Side tager Byen sig smukkeste ud. Mild og smilende hæver den sin hvide Kirke over den gamle Præstegaard, omkranset af Træer.

Lader man herfra Blikket glide over nærmeste Omegn, møder man lidt af hvert. Hist mod Sydøst brune Lyngbakker, tæt ved en Granplantage og bagved igen den store Løvenholm Skov. Mod Sydvest Dyrehaven med Bøg, Eg og Birk, som nu næsten er ødelagt af Raager, og ellers rundt om velholdte Marker, som snart bestaar af det fedeste Ler, som i tørre Somre kan være saa haardt som et Stengulv, og snart det magreste Sand, som i Storm ryger i den vildeste Sandflugt. Alt ligger her kastet saa underligt mellem hinanden.

Mange har vist staaet og set ud over dette Landskab og tænkt sine Tanker om, hvordan alt dette er blevet til. Og da maaske en eller anden af disse faar fat i denne Bog, skal her ganske kort fortælles lidt om det.

I den sidste Istid, da Isen dækkede Nord- og Østjylland, løb der en mægtig Smeltevandsflod fra Fladbro vestpaa gennem Nørreaaalen, og af det medfølgende Sand og Grus dannede den Karup Hede, for derefter gennem Skalsaa at udmunde i Hjarbæk Fjord. Denne Flod fik en stor Del af sit Vand fra Gudenaadalen, som førte Smeltevandet fra Isen i det sydøstlige Jylland.

Den Gang var der altsaa slet ikke Udløb i Randers Fjord; men da Isen trak sig tilbage, banede Vandet sig denne Vej.

Da Isen nu var borte, foregik der en langsom Hævning af en stor Del af Jylland og de danske Øer, hvorved Randers Fjord blev betydelig smallere, end den nu er. Derpaa begynder en stor Sænkning, saa at Havet ikke alene breder sig over sit forrige Omraade, men tillige over det lavtliggende Kystland.

Denne Sænkning foregaar i den ældre Stenalder Tid, hvorfra de store Køkkenmøddinger stammer. De mange Stendysser, Kæmpehøje og Fund af Stenredskaber fortæller os om, at vor nærmeste Omegn i Oldtiden har været stærkt bebygget.

Udløbet ved Randers Fjord havde paa den Tid et Udløb ved Udbyhøj paa 3½ km'. Bredde; men havde ved sin dybe sænkning tillige faaet et nyt Udløb, idet Grund Fjord forlængede sig og skar Rougsø Herred fra som en Ø, saa der blev et nyt Udløb ved Hevringholm Strand. De store Engstrækninger mellem Vivild og Ørsted laa den Gang paa Bunden af Fjorden. Fra denne gik flere Sidearme. En af dem ses tydelig ved den Engstrækning, som gaar fra Sorvad om ad Nielstrup Mølle. Ja, selv saa langt, som helt op til Ondpinggarden, har man fundet Rester af Muslinger og andre Havdyr.

Igennem den yngre Stenalder og Broncealder foregaar der igen en Hævning. Denne Hævning, som ved Hevringholm beløber sig til ca. 4 m., har sammen med de dannede Strandvolde lukket igen for dette Udløb, og derved er Engstrækningerne dannede. Men de mange Omvæltninger har blandet de forskellige Jordarter mellem hinanden, saa at man paa samme Mark her ved Vivild let finder baade Ler og Sand.

BYENS FORHISTORIE

Efterhaanden som Djursland bliver bebygget, bliver det de store Herregaardes Land. Nord for Byen, ude i Engene, laa i sin tid det gamle Hevringholm, som man sikkert har kunnet sejle ind til. Endnu ser man Stedet, hvor Gaarden har ligget. Her var Rosenkrantzernes Herresæde; tre af dem ligger begravede i Vivild Kirkes Kor, hvor der findes en smuk Gravsten over dem indmuret i Væggen. Nærmere ved Byen ligger Julianeholm, mod Vest Sorvad og mod Syd Løvenholm, hvortil hele Byens Jorder i sin Tid hørte.

I et gammelt Arkiv i P. Simonsens Gaard har jeg faaet fat i et gammelt Fæstebrev fra 1764. Heraf ser man, at den daværende Ejer af Løvenholm, Kammerherre, Amtmand P. S. Føns, overdrog denne Gaard i Fæste til Ole Sørensen Skaffer mod at denne „betaler mig Landgilde, kongelig Skat samt forretter mig Hoveri og Egt lige med andre ligestillede. — Indbo og Besætning vurderes til 250 Rigsdaler."

I 1804 solgte Føns Gaarden til ham for 1800 Rigsdaler. Den Gang hørte der 7 Tdr. og 2 Skp. Hartkorn til Gaarden. De andre af Byens Bønder er vel paa samme Tid blevet Selvejere. Den Gang laa Gaardene langs med den nuværende Hovedgade; men i Aaret 1818 den 27. Maj

brændte det meste af Byen. Ilden opstod i en Gaard, som laa, hvor den nuværende Manufakturhandler Elgaards Hus nu ligger. Den bredte sig med rivende Fart mod Vest. Præstegaarden omspændtes, og Udhusene brændte; men Historien fortæller, at da Ilden truede Stuehuset, traadte Præsten, den daværende Asector Krarup til, og vendte Vinden. Denne Asector Krarup er bekendt som en Mand, der kunde lidt mere end sit Fadervor, og utallige Historier lever endnu i Folkemunde om ham. Stuehuset blev reddet; men iøvrigt brændte hele Byen, saa nær som et Par Gaarde og nogle Huse. Alle de brændte Gaarde blev da flyttet ud paa deres Marker udenfor Byen. Endnu kan man den Dag i Dag finde enkelte af Brandtomterne.

27. Maj 1818 var et Skolekommissions-Møde berammet i Vejlbysogn. Sognepræstens Vogn var forspændt for at køre dertil, da Kirkeklokkens Klemten forkyndte udbrudt Ildebrand, som med Forfærdelse befandtes begyndt hos Gaardmand Thomas Jespersen; et nærliggende Husmandshus var paa Øjeblikket tændt tillige, og en stærk Nordøstkuling satte inden faa Minutter alle Præstegaardens Udhuse i Brand. Den stærke og svøbende Vind førte inden I 1/4 Time Luerne over næsten den hele By, saaledes at inden 2½ Time var foruden Skolen og Degnegaarden samt alle Præstegaardens Udhuse og nogle Fag af Stuehuset, fjorten Gaardmænd, elleve Husmænd og syv Indsidderses Bopæle og samtlige Bygninger aldeles forvandlet til Aske.

Omtrent 150 brandlidte Indvaanere blev med den redebønneste og mest forekommende Velvillie modtagne og fremdeles vist muligste Godhed af kærlige Naboer, dels de faa tilbageblevne i Byen og Udflyttere paa Bymark, dels Beboere paa Julianeholm, Hevringholm og Nabobyen Lystrup.

De to Gaarde, der blev skaanet, ligger endnu ved Hovedgaden i den vestlige Ende af Byen. Med Undtagelse af et Par enkelte senere byggede Gaarde er de eneste i selve Byen.

Den ene af dem, Sognefoged A. K. Jørgensens Gaard, staar endnu som Type paa de gamle Gaarde. Gaarden ligger meget lavt med en grydeformet Gaardsplads.

Den anden, nuværende Ejer P. Simonsens Gaard, blev ombygget 1835 og var efter den Tids Byggeskik noget enestaaende. Folk kom kørende langvejs fra for at se den. Og skønt den nu er 83 Aar gammel, staar den endnu saa fast og sikkert, som om den var bygget i Gaar. Kalken blev læsket 7 Aar i Forvejen, for at dets Bindekraft skulde være saa stor som mulig. De gule Stene er ogsaa bundet sammen, saa det er som Cement at hugge i.

Regningen for Opførelsen af Stuehuset ser saaledes ud:

REGNING over forrettet Tømrerarbejde for Anders Olesen i Vivild:

For Overet i Arbejdsløn	20 Rd.	O M.	O Sk			
For hvert Tylt Fjæl i Loft og Gulv I Rd.	45 Tylt a I Rigsdaler	45 „	O „	O „		
For alle Skillerrummene	5 „	O „	O „			

For tre Senge at gjøre	5 „	O „	O „		
For tolv Døre at beslaa.....	6 „	O „	O „		
For fire Døre at gjøre og beslaa.	2 „	4 „	O „		
For Loftsdør og Trappe.....	2 „	O „	O „		
For Kjælderlemme og Karm at gjøre	2 „	O „	O „		
For Dør og Karm og Vinduer i Kjælderen. .	2 „	O „	O „	O „	
For alle Vinduer at beslaa	1 „	2 „	O „		
For Bord og Bænker og en Kakel Ovnsfod	5 „	O „	O „		
I Kyknet Vask og Bord og Hylde.	1 „	3 „	O „		
For Hylde i Mælkekamret	O „	4 „	8 „		
For Hylde og Bord i Spisekamret	1 „	3 „	O „		
En Ovnsdør og to Pandtræer at gjøre	O „	1 „	O „		
For Brætter at afskjære og tilstryge til alle					
Vinduer og Dørkarme, to til hver	O „	1 „	O „		
En lille Trappe og en Fod til et Brændevinstræ	O „	2 „	O „	O „	
En Maltbing og en Hakelskiste.	2 „	O „	O „		
En Grus Harpe og et Kjælerlaag.	O „	O „	2 „		
En Salt Kasse.	O „	O „	1 „		
	lalt	101 Rd.	5M.	12Sk;	

At ovenstaaende Regning er mig betalt, hvorfor jeg med-børlig kviterer.

Vivild 1836.

Peder Christensen.

For at faa et lille Indblik i den Tids Levevilkaar her i Byen anføres en Aftægtskontrakt fra nævnte Gaard. Nille Pedersdatter overdrager i Aaret 1830 Gaarden til hendes Søn Anders Olesen paa følgende Vilkaar:

Gaardens Besidder leverer mig hver I. November 2 Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Malt, 2 Skp. Byggryn, 1 Skp. Hvedegryn, 2 Lispund røget Flæsk, 2 Lispund Smør, 1/2 Lispund Ost, 5 Snese Æg, 2 levende fede Gæs, 10 Læs Tørv, hvoraf 2 Læs Bagetørv, 10 Rigsdaler rede Sølv i Penge.

2 af de i Gaarden værende Faar udtager jeg mig til Afbenyttelse, hvilket Antal med deres Sommeryngel græsses, fodres og røgtes for mig ligesom og en Ko, der to Gange om Aaret, omtrent ved November og Majdagstider, omskiftes saaledes, at der stedse kan have Mælk for mig.

Ligeledes nyder jeg frit. Afgrøden af 1 1/2 Skp. Hørfrø aarlig, som og behandles til mig til Brug. Den østre Side af Haugen forbeholdes mig med Frugterne af Træerne paa Pladsen. Skellet bliver op mellem Ribsbuskene.

Hest og Vogn maa ikke nægtes mig et Par Gange om Aaret til Besøg af Slægtinger i nærmeste Omegn, dog ikke i Sæd- og Høsttiden.

HANDEL OG HAANDVÆRK

Vivild By er særlig blevet en Handels- og Haandværksby med et stationsagtigt Udseende. En af Grundene er sikkert, at Gaardene efter Branden 1818 blev flyttet bort fra Gaden. Derved blev der Plads for Handelsfolk og Haandværkere langs Gaden, uden at Gaardene derfor forsvandt.

Eftersom Aarene gaar, bliver denne Side af Byens Næringsliv fremhjulpet ved, at Byen faar sin Kro, Brevsamlingssted, Telefoncentral, Mejeri, Højskole, men først og fremmest ved Vivild Sparekasses Virksomhed.

Det har sikkert ogsaa haft sin store Betydning for Byens Handelsstand, at Byen ikke saa faa Aar tilbage i Tiden har været Centrum for Egnens stærke, aandelige Røre. Omegnens Folk har strømmet til Byen baade til Gudstjenester og større aandelige Møder.

De to første, som i Mands Minde har drevet Handel her i Byen, er Jonas Hellesen og Kristian Remontiussen.

Jonas var lidt af en Original, men tjente ikke rigtig noget paa sine Varer. For det første var han ikke stiv i Regnekunsten, og for det andet fik Købmanden i Allingaabro, som han fik sine Varer hos, det meste af Profitten.

Der er om Jonas dannet en hel Sagnhistorie. Mange Bestillinger fik han i Tidens Løb. Man sagde om Jonas, at han var Høker, Bødker og Bedemand, Klokker og Gravér og Ligsynsmand, Postfører, Sprøjtesmører og Aftægtsmand, og til sidst Fyrbøder ved Vivild Kirke. Det sidste var vel det højeste Trin paa Rangstigen, og Jonas mente, at hans Bestilling var ligesaa betydelig som Præstens.

Den Forretning, som Jonas begyndte, er med Tiden vokset betydelig. 'Den har i Tidens Løb været paa mange Hænder og ledes for Tiden af Købmand A. Isak.

Den anden Forretning, som Remontiussen drev, blev solgt til nuværende Ejer P. Jensen i 1890. I 1906 byggede han et nyt Hus paa den anden Side Gaden, hvor Forretningen drives endnu.

Byens største Kolonialforretning ejer Købmand Axel Rasmussen, som tillige har betydelig Handel med Korn, Foderstoffer og Støbegods. Paa samme Sted drives tillige kongelig privilegeret Kro. For nogle Aar tilbage laa denne i Nørager Sogn og kaldtes Sultenborg Kro. Den daværende Ejer hed Niels Jakobsen. Kroen blev flyttet, fordi de Markeder, som blev holdt der, skulde flyttes til Vivild. Men Byens Beboere protesterede mod at faa alt dette Markedstummel til Byen med fulde Folk, og hvad dermed følger. De søgte om at faa

Markedet flyttet til Vejlbj, hvilket ogsaa lykkedes, men Kroen blev her.

Senere blev der saa begyndt en Købmandshandel, som har været paa flere Hænder, men som særlig under afdøde H. Rasmussens Ledelse voksede stærkt.

Mejeriet begyndte paa Vivild Mark hos Gaardejer Niels Jakobsen, men blev købt af den førømtalte H. Rasmussen som flyttede det til Vivild 1890. I 1897 blev det omdannet til Andelsmejeri og havde paa dette Tidspunkt en aarlig Omsætning paa 2,5 Millioner kg Mælk. Det blev senere udvidet og ombygget 1902 og 1913.

Nuværende Børnehjemsforstander N. Hansen, Randers, ledede Mejeriet som Bestyrer til 1913. Mejeriets aarlige Omsætning var da 5,3 Mill. kg.

1913 blev Mejeriet delt, idet Byerne Lystrup og Nørager rev sig fra og hver for sig byggede et Mejeri.

Gert Andersen, som har bestyret Mejeriet siden 1913, kom hertil som Vikar i 3 Maaneder, for saa at overtage Pladsen.

Efter Mejeriets Deling behandler det ca. 2,25 Mill. kg Mælk aarlig. Gaardejer P. Simonsen, Vivild, er dets nuværende Formand.

Den sidste af vore Kolonialvareforretninger ejes af Købmand L. Chr. Laursen. Han begyndte som Sadelmager i 1895 hos sin Fader, Træskomand Georg Laursen.

Byen har for Tiden to Manufakturhandlere, nemlig: J. H. Pedersen og N. Elgaard. Af disse to er den første langt den største, men ogsaa den ældste.

I Oktober 1885 kom J. H. Petersen hertil Byen som Bestyrer af en lille Forretning hørende ind under N. Bay i Randers.

Den lille Butik var da i Smed S. Jensens Hus paa den anden Side Gaden. Her var Petersen Bestyrer til 1889, da Bay rejste til Kristiania, hvorefter Petersen selv overtog Forretningen.

1908 byggedes Beboelseslejlighed paa den anden Side Gaden. Denne er senere udvidet, saa der nu findes en stor, tidssvarende Butik og Lagerrum, saa det nu er en af Byens fineste Forretninger.

Forretnigen har ikke været paa andre Hænder end Petersens, saa dens Vækst skyldes alene J. H. Petersen.

Sammen med Byens Handel er der i Tidens Løb vokset et ikke saa lille Haandværk op.

Byen har ogsaa før i Tiden haft sin Haandværkerforening, som dog en Tid har ligget uvirksom; men som nu ved Højskoleforstander Brodér Nissens Tilskyndelse har begyndt sin

Virksomhed igen, saa Elever fra Højskolen nu kan gøre Svendeprøve her i Byen.

Mange af Byens Haandværkere har ved Siden af deres Værksted en Butik, hvorfra de sælger ikke alene Varer af eget Fabrikat, men ogsaa andre indkøbte Varer i samme Branche.

Omkring 70erne er mange af de Haandværk paabegyndt, som findes i Byen. Selvfølgelig havde Byen før den Tid sin Smed og maaske ogsaa andre Haandværk.

I den vestlige Ende af Byen ligger M. C. Pedersens Smedeforretning, som han har overtaget efter sin Fader P. Mortensen.

Senere paabegyndte S. Jensen sin Forretning midt i Byen. Hans Søn, H. C. Jensen, som nu er Indehaver, har drevet den stærkt op, særlig ved Salg og Reparationer af Landbrugsmaskiner.

Af andre ældre Forretninger skal nævnes Sadelmager V. Andersens. Den blev paabegyndt af dennes Fader L. V. Andersen i 1871. Efter ham overtog Sønnen den i Aaret 1900 og har drevet den siden.

1873 begynder Træhandler og Træskomand Georg Laursen og fortsætter endnu. En anden lille Træhandel er paabegyndt 1903 af J. Rønde.

Byen har haft to Uhrmagere, hvoraf den ene, som hedder N. Henriksen, i over 40 Aar har drevet Forretning. I de sidste Aar er Sønnen, M. Henriksen, bleven Medindehaver. Han har sammen med Uhrmagerforretningen drevet en god Handel med Guld- og Sølvsager.

Af de nuværende tre Skomagerforretninger er Christensens den ældste. M. Laursen, Rødding, som har staaet i Lære hos Christensen, begyndte sin Forretning i 1906, samme Aar som Sofus Sørensen.

Byens Karetmagerforretning er paabegyndt i 1866 af Karetmager Élgaard, som saa solgte den 1906 til dens nuværende Ejer Rasmus Laursen.

Bager A. Jensens Enke og A. J. Brøndberg driver Byens to Bagerforretninger. Deraf er den første den ældste og den største. For et Par Aar siden blev der efter Ansøgning givet Tilladelse til at drive Konditori med Servering af Kaffe, The, Mælk og alkoholfrit øl sammen med Bagerforretningen.

Desuden har Byen to Malermestre. Den ældste af de to Forretninger er Maler Jespersens, senere har N. Blumensaat ogsaa nedsat sig som Maler.

Desuden har Byen sin Bødker, Blikkenslager og mangler selvfølgelig heller ikke sin Cykleforretning.

Byens stærke Tilgang af Mennesker har tillige skaffet Arbejde til ikke saa faa

Bygningshaandværkere.

Foruden nogle mindre Smaamestre maa i denne Forbindelse nævnes Jens Truesen som Bygningstømrer og Jens Esbensen som Murer. Det er vistnok de to ældste paa dette Omraade. Jens Esbensen har desuden anlagt en Cementstensfabrik, som har haft en ret stor Omsætning,

Ved Nielstrupvejen er der i de senere Aar rejst en stor Bygning med stor Butik, hvor der er Udsalg af Møbler. Denne ejes af Møbelsnedker K. Rasmussen, som i den senere Tid særlig har kastet sig over Fabrikation af Stole.

S. Hovgesen, som før har drevet Tømrerforretning, har nedlagt denne og har særlig lagt sig efter Indramning af Billeder. Han har erhvervet sig kongelig Patent paa en ny Konstruktion af Rammer.

VIVILD OG OMEGNS SPARE- OG LAANEKASSE

Efterhaanden som Handel og Haandværk udviklede sig, blev det nødvendigt, at Byen fik sin Sparekasse. Der var jo næsten ingen Adgang hverken til at sætte de opsparede Penge paa Rente eller at gøre Laan.

Gaardejer N. Jacobsen og Lærer J. J. Høgh gav det første Stød til, at Tanken blev ført ud i Livet. Efter Indbydelse fra flere af Byens Mænd blev der afholdt et Møde i Vivild Skole den 14. November 1880, hvor Sagen blev lagt frem.

Et nyt Møde blev afholdt samme Maaned. 60 Mand indskød hver 5 Kr., og enkelte Aktiebrevne blev udstedt, men det blev dog aldrig rigtig til noget med Aktietegningen. Proprietær N. P. Blicher, Lille Sorvad, blev Kassens første Formand, Lærer J. J. Høgh dens Kasserer.

Sparekassens Virksomhed begyndte saa den 1. Januar 1881.

Efter Indkøb af Inventar og Bøger var der 70 Kr. at begynde med, og de rakte jo ikke langt. — Efter 5/4 Aars Virksomhed havde Kassen haft et Indskud paa 6612 Kr., Udlaan 6810 Kr.

Regnskabet, som slutter 31. Marts 1890, viser følgende:

Indskud 57,907 Kr. 69 Øre.

Udlaan 57,281 „ 00 „

Paa dette Tidspunkt overtog nuværende Bestyrer, Jørgen Grand, Kassen. Lærer Høgh gik fra paa Grund af svigtende Helbred; men Sagen havde haft hans varmeste Interesse til det

sidste.

Siden da er Sparekassens Omsætning stadig vokset under Jørgen Grands dygtige Ledelse, saa den nu efter Landsbyforhold har en ikke ringe Størrelse.

Kontoret blev i 1906 flyttet op til Hovedgaden lige oven for den nye Skole. Arbejdet er i de sidste Aar blevet uoverkommeligt for I Mand, saa man nu har maattet antage en Medhjælper. Desuden maa der nu holdes Kontordage 3 Gange om Ugen.

Nogle faa Tal viser den store Stigning i Omsætningen.

1906: Indskud 282,366 Kr. 43 Øre. Udlaan 289,995 „

1917: Indskud 923,183 „ 59 „ Udlaan 893,912 „ 16

Indestaaende i Banker 120,010 Kr. 92 Øre.

Dog viser sidste Aars Regnskab en meget stor Stigning, men Regnskabet er ikke endelig færdigt endnu. Den store Brug af Check og Veksler har jo udvidet Omsætningen meget, og desuden har en Del Mennesker indført Kassekredit. Sparekassens nuværende Formand er Gaardejer Kr. Jakobsen, Lystrup.

POST OG VARETRANSPORT

De to første Postbude, som kan huskes, er de før omtalte Købmænd, Jonas Hellesen og Kristian Remontiussen, som to Gange om Ugen hentede Postsagerne i Randers. Fra 1870—76 gik Bent Sørensen Post, men gik ud fra Ørsted. I 1876 fik Søren Bredgaard Bestillingen, men havde foruden Vivild ogsaa Gjesing og Lystrup.

1899 fik Byen sit Brevsamlingssted, som blev hos Lærer J. J. Høgh, som saa har haft det siden. Som enhver kan tænke sig, er Postforsendelserne steget meget stærkt de sidste Aar.

Landposterne for Vivild, Nørager og Tustrup gaar ud fra Vivild Brevsamlingssted.

Den kørende Post, som bringer Postsager til Vivild, er tillige Landpost i Lystrup. Denne Post bringer mellem Aar og Dag ikke saa faa Varer den 9 km lange Vej fra Allingaabro til Vivild. Men dette er dog kun en lille Brøkdæl af den Varetransport, som foregaar til Byen. Foruden hvad Købmændene ved egne Befordringer henter hjem, har der i flere Aar været nok at bestille for to temmelig store Vognmandsforretninger, nemlig Ole Boelsmands og K. J. Granns. Allerede for nogle Aar siden, da Banen Allingaabro—Vivild var stærkt paa Tale, gik der fra og til Allingaabro daglig tre smaa Vognladninger.

BANESAGEN

Da der foregaar en saa stor Varetransport til Stationen, er det forstaaeligt, at Tanken om en Bane fra Grenaa til Allingaabro allerede for flere Aar siden var stærkt fremme. Rundt omkring i Sognene blev der gjort et stort Arbejde for at faa Tanken virkeliggjort, men da Baneudvalget her fra Byen forhalede Sagen og ikke en Gang vilde bevilge Penge til det forberedende Arbejde, begyndte man at arbejde paa en anden Banelinie, og Resultatet blev, at Ryom—Gjerrild-Banen blev bygget.

I Jernbaneloven 1908 kom der saa Bevilling til en elektrisk Bane fra et Punkt paa Gjerrild-Banen til Allingaabro; dog kom Planen aldrig til Udførelse, Bevillingen var ogsaa uden Statstilskud.

1912 rejstes saa Sagen igen, dog ønskede man ikke Banen længere end til Vivild. Men" Udvalget indsaa snart, at Planen var uigennemførlig paa Grund af den korte Strækning. Derfor besluttede man at forsøge et Samarbejde med Ørsted om en Bane Allingaabro—Ørsted—Vivild.

I det nedsatte Udvalg her fra Sognet staar Murermester Jens Esbensen (Formand), Vivild, Købmand M. Chr. Christensen og Gaardejer Kr. Jakobsen, Lystrup, samt Sparekassebestyrer Jørgen Grand, Vivild, og Amdsraadsmedlem Andreas Rasmussen, Gydegaard, samt Manufakturhandler J. H. Pedersen, Vivild.

Dette Udvalg sammen med et Udvalg fra Ørsted skulde saa gøre det forberedende Arbejde.

Efter at saa godt som hele Vivild Sogns Beboere havde skrevet under paa et Andragende om at faa Banen, blev de 100,000 Kr., som Kommunen skulde garantere, nægtet, fordi Flertallet af Sogneraadets Medlemmer var fra Vejlbj Sogn, og de ønskede selvfølgelig ingen Bane. Ørsted Sogneraad havde kort Tid i Forvejen bevilget de 100,000 Kr. fra deres Kommune.

Der blev da fra Vivild Sogn krævet Sogneadskillelse, og Amtet lod sig da forstaa med, at enten maatte Vejlbj Sogn gaa med til de 100,000 Kr. eller ogsaa finde sig i Adskillelsen, hvilket de meget nødig vilde, da de største Skatteydere findes i Vivild Sogn.

Efter et nyt Sogneraadvalg blev de 100,000 Kr. bevilget, da vi nu var blevet i Flertal. Denne Sum er senere sat op til 120,000 Kr. med eventuelle Overskridelser. Det samme Beløb er bevilget fra Ørsted.

Der blev nu afholdt et Fællesmøde i Ørsted for at føre Tanken igennem. Banen er projekteret til 681,000 Kr. Amtet har bevilget 6000 Kr. pr. km. med Overskridelser. Banens Længde bliver 12 a 13 km. lang.

Et Andragende blev derpaa indsendt til Ministeriet om, at Bevillingen paa Jernbaneloven maatte komme til at gælde for Banen Allingaabro—Ørsted—Vivild, eventuelt forlænget til et Punkt paa Gjerrild-Banen.

Og paa det store Privatbaneforslag paa Finansloven 1917— 18 blev Banen bevilget med

Statstilskud, men som Dampbane, saa Planen venter nu kun paa sin Gennemførelse.

TELEFON OG ELEKTRISK LYS OG KRAFT

I 1897 fik Vivild By sin Telefoncentral hos Uhrmager Henriksen. Den begyndte med 7 Abonnenter, nu i 1918 er den naaet op til 54.

Hos Smed Jensen begyndte det første Elektricitetværk. Siden, da Forbruget blev større, blev det flyttet om vest for Højskolen, hvor der blev anlagt en lille Lys- og Kraftstation med en Oliemotor til at trække Dynamoen. Under Krigen har Værket kæmpet med flere Vanskeligheder, og Byen gaar nu over til Højspændingsværket fra Randers, som har omspændt hele Egnen med sine Traade.

DOKTOR OG DYRLÆGE

Den første Dyrlæge, som praktiserede her i Byen, hed Møller, men blev efter faa Aars Forløb afløst af Dyrlæge Hansen, som i mange Aar har haft en stor Praksis.

Byen har i mange Aar manglet en Doktor, og i Efteraaret blev saa et længe næret Ønske opfyldt, idet Doktor Jørgensen fra Ø. Tørslev flyttede hertil i en nylig indrettet Lægebolig i Nørregade.

BØRNESKOLE OG HØJSKOLE

I mange Aar har den gamle Børneskole ligget lige over for Kirken, men i 1903 blev den for lille. Der blev da bygget en ny Skole Vest for Kirken samtidig med, at den blev omdannet til en 4 Klasses i Stedet for en 2 Klasses Skole.

Følgende Tal fra 1846—1918 viser Stigningen i Børnetallet:

1846 85 Børn, 1860 76 Børn, 1870 84 Børn, 1880 73 Børn, 1890 78 Børn, 1900 94 Børn, 1910 100 Børn, 1918 130 Børn.

Fra December 1841 var der en Lærer Christensen, som blev afløst af J. I. Høgh 1874, som var Lærer indtil 1913. Paa Grund af Sygdom maatte Lærer Høgh holde Vikar de 3 sidste Aar. Da Høgh i 1913 tog sin Afsked, fik Vikaren, Lærer R. Nielsen Pladsen, som han har beklædt siden. I 1903 ansattes der en Forskolelærerinde, Frk. C. Behi, som siden har virket ved Skolen.

Det gamle Arkiv meddeler, at en Lærer Legaard holdt Skole til 1833, Møller til 1841. Efter Møllers Afsked, er der en Lærer Bruun i 10 Maaneder, indtil Christensen i December 1841 overtager Pladsen. Da Skolen brændte 1818, blev den opført for 2310 Rigsdaler, som dog ikke alle blev udbetalt, og hele Skolekommissionen blev stævnet til at møde i Randers.

I 1835 var Lærerens Løn: 25 Tdr. Byg til en Værdi af 50 Rigsd. Efter Fradrag af Korn in natura blev hans Pengeløn for Lærergerningen - (Kirkesang 53 Rigsdaler 4 M. og 15 Sk). Fradrag for Offer 40 Rigsdaler I M og 14 Sk. Altsaa Pengeløn for Aaret 1835: 13 Rigsd. 3 M og 1 Sk.

Som en lille Kuriositet anføres følgende fra 1817:

Underdanigst Promemoria! Da Skolepatronen for Vivild Skole, G. Blegvad, i Dag d. 26. Maj 1817 har tilsagt os at levere Langhalm til Vivild Degnebolig, saa erklærer vi, samtlige Vivild og Nilstrup Beboere, at saalænge, som Præst G. Ravn haver Degneboligen til Bopæl, og Degnen, Legaard, opholder sig i Præstegaarden, vil vi af den Grund ikke levere noget til Reparation, og vi tilstaar, at der ogsaa avles lige saa megen Langhalm paa Degnejorden som hos en anden Mand i Vivild, og det synes vi ogsaa maatte blive paasindet. Underskrifterne.

Da den gamle Børneskole blev for lille, blev den af Sogneraadet solgt til Højskoleforeningen for 5,200 Kr. + Halvdelen af Papirsomkostningerne.

Skolen blev da restaureret, og der blev bygget nyt Gymnastikhus. Cand. theol. J. Ravn, Lærer ved Mellerup Højskole, blev antaget som Bestyrer, I Efteraaret 1905 købte Ravn Skolen for 11,500 Kr., og drev den til Foraaret 1912, da den igen blev solgt til Højskoleforeningen for 20,000 Kr. Skolen var bleven udvidet med en Sidefløj mod Vest. I Efteraaret 1917 forpagtede Brodér Nissen, Hadsten, Skolen. I Mellemtiden havde først Ole Andersen, Lemming, siden Frk. E. Docker, ledet den; den sidste kun som Pigeskole.

Dette er ganske kort de ydre Data i dens Historie. Skolen staar jo som en Frugt af det Arbejde, som er udgaaet fra det grundtvigske Lægfolk der paa Egnen. Dette Arbejde er ældre end det, der er øvet indenfor Skolens Mure. Den første Begyndelse var en Foredragsforening, som lod afholde gode oplysende og opbyggende Møder. I 1903 den 25. Februar sad saa 3 Mænd, nemlig Sparekassebestyrer Jørgen Grand, Mejeribestyrer Niels Hansen sammen med Gaardejer Anders Thuesen i dennes Stue og talte sammen om det grundtvigske Arbejde paa Egnen, da Tanken pludselig slog ned i dem om at købe Børneskolen og omdanne den til Højskole. Tanken førtes snart ud i Livet, og Andreas Rasmussen, Gydegaard, har gjort det største Arbejde igennem Tiderne, og hans Kærlighed til den er sikkert ikke mindre i Dag, end da Skolen for 15 Aar siden begyndte sin Virksomhed. Den Kreds, som har knyttet sig til Skolen, er med Aarene stadig bleven større og større, saa at den nu staar der sikkert og fast i Kraft af dens Venners Kærlighed, Arbejde og Offersind. Dens Opgave har været en dobbelt. For det første at være et Hjem for dem af Egnens Befolkning, som deler det grundtvigske Livssyn, og som derfor har hentet baade Oplysning og en aandelig Berigelse, og for det andet en Vejleder og Hjælp for dansk Ungdom. Det er ikke saa faa unge, som derfra har hentet baade praktisk Dygtiggørelse og det, der gav deres Liv Retning og Indhold. Der staar nu en stor Ungdomsskare her paa Egnen om Vivild Højskole, om hvem de gamle, som har gjort det

banebrydende Arbejde, tror, at den i Tidernes Løb vil forvalte deres Arv godt, som er blevet til gennem Strid og Kamp.

Nu staar Skolen for Tiden saadan, at dens Fremtid synes sikret. Højskoleforstander Brodér Nissen har et landskendt Navn; allerede første Vinter, han har holdt Skole, har den været fyldt, saa den i den nærmeste Tid maa udvides. Hans Hustru, Agnethe Nissen, forstaar at lave det hyggeligt og rart for de unge Mennesker, som kommer der.

Førend den grundtvigske Bevægelse trængte frem, var Indre Mission allerede trængt frem. Et Missionshus er rejst i Byen, og de to kirkelige Retninger har sat et stærkt Præg paa Byen.

Manufakturhandler J. H. Petersen, født paa Manø 1862, Uddannet i J. G. Blumes Mode- og Manufakturforretning i Tønder i Sønderjylland. Opholdt sig ca. 8 Aar i Sønderjylland:

Tander, Flensborg og Graasten, kom senere til Randers, og i 1885 til Vivild som Bestyrer for Niels Høi i Randers (senere N. H. Christiansen), overtog efter ca. 3½ Aars Forløb Forretningen for egen Regning. Var med til at oprette Vivild Elektricitetsværk. Medlem af Bestyrelsen i ca. 4 Aar. Medlem af Bestyrelsen for Vivild Sparekasse fra 1908. Kommunal Revisor fra 1915.

Højskoleforst. Brodér Nissen, født 1867. Uddannet som Bygningshaandværker og som Højskolelærer paa Askov m. fl. Højskoler. Murermester i Jellinge 1895—98. Højskolelærer i Hadsten fra 1898-1917. Forstander for Vivild Højskole fra November 1917. Se i „Jydske Byer og deres Mænd" under Hadsten. Formand for Borger- og Haandværkerforeningen.

Murermester og Cementvarefabrikant J. W. Esbensen, født 25. December 1876 i Gjesing Sogn. Uddannet 3 Vintre paa Højskole I Vinter paa teknisk Skole. Lærermester: J. Christensen. Næstved. Skolekommissionsmedlem siden 1912. Hoved-bestyrelsesmedlem af K. d. F. for Arbejdere og Arbejdsgivere siden 1914. Bestyrelsesmedlem af Murnes Fagafdeling siden 1910. Formand for et bestaaende Jernbaneudvalg siden 1912. Desuden i Bestyrelsen for flere kristelige og faglige Foretagender.

Lærer Rasmus Nielsen, født 1884 i Mejlby pr. Hjortshøj. Uddannet paa Silkeborg Seminarium, P. J. M. Winther. Har været Lærer ved Skolen siden sin Demission 1910, først Vikar, siden fast ansat. Medlem af Menighedsraadet siden 1916. Leder af det grundtvigske Ungdomsarbejde siden 1913. Revisor i Vivild Sparekasse siden 1916.

Medlem af Fausing-Auning Sogneraad 1909—13. Snedkermester og Madrasfabrikant N. Chr.

Fensen, født i Vindum Sogn 1874. Udlært hos Snedkermester N. Chr. Buch, Randers. Har arbejdet i Randers, Aalborg, Horsens, København, Aarhus m. fl. Købstæder og berejst Tyskland i ca. 2 Aar og søgt Uddannelse i flere af de største Byer. Hovedforretningen er nu Fabrikation af forskellige Slags Fjedermadratter, Spiral-madratter, Spiralsenge samt Sy- og Tobaksborde en gros. For Tiden Brandfoged i Auning søndre Brandkræds.

Købmand Rich. Foersom, født i Kolind 1875. Lært hos Købmand Rasmus Båden i Aarhus. Menighedsraadsmedlem og i Bestyrelsen for Hjælpekassen.

Købmand C. F. Gerstrøm, født i Tørring ved Vejle 1876. Lært hos M. Schou & Søn, Struer, og C. J. Momme & Secher, Grenaa. Virksomheden omfatter Kolonial, Korn- og Foderstoffer, Træløst og Bygningsartikler, Kunstgødning, Markfrø og Støbegods. Overtog Forretningen i Auning den 1. Maj 1905 efter H. P. Nielsen. Forretningen er i stadig Fremgang.

Lærer J.M. Af. Laursen, født i Enslev 1836, død i Auning 1915. Demiteredes fra Lyngby Seminarium 1863 og blev samme Aar Andenlærer og 1873 Førstelærer i Auning. Oprettede og var Formand for Auning Sparekasse. Var i mange Aar den nærmeste Egnens juridiske Raadgiver og Hjælper. Distriktskommisær i „Wistofts Brandkasse“.

Sagfører A. A. Olsen, født i Tølløse 1881. Efter Eksamens Afslutning 1903 ansat som Fuldmægtig hos Overretssagfører Mikkelsen, Thisted. Nedsatte sig som Sagfører i Auning 1907, blev Bankens juridiske Konsulent 1917.

Lærer /. K. Rasmussen, født i Frammerslev i Salling 1868. Demiteredes fra Gedved Seminarium 1895. Var fra December 1895 Enelærer i Vile i 2 Vi Aar, derefter Enelærer i Sættrup paa Himmerland i 41/* Aar. Kaldedes 1902 som Førstelærer i Auning og blev, da Skolen i 1907 deltes, Førstelærer ved Aunings nedre Skole. Formand i Foredragsforeningen, Formand i Menighedsraadet. Bestyrelsesmedlem i „Randers Amts Pleje-hjemsforening“, Bestyrelsesmedlem i „Grundtvigsk Præste- og Lærerkonvent for Randers og Omegn“. Var i nogle Aar Værgeraadets Formand, Lærerkredsens Formand, Afholdskredsens Formand m. m.